

Gelişmekte Olan Ülkelerde Beşeri Sermaye Göçünün Ekonomik Sonuçları: Türkiye Örneği

Dr. Kadir Sain

Ankara, Türkiye

ORCID ID: 0000-0002-6923-5268

Özet

Beşeri sermaye en genel anlamıyla yaşınılan dönemin koşullarına, ihtiyaçlarına ve beklentilerine cevap verebilecek bilgi ve beceriler ile donatılmış nitelikli insan gücüdür. Gelişmiş ülkelerdeki cazip koşullar ve gelişmekte olan ülkelerdeki itici faktörler her yıl on binlerce nitelikli insanın gelişmekte olan ülkelere gelişmiş ülkelere göç etmesine yol açmaktadır. Bu durum, gelişmekte olan ülkelerin kısıtlı imkanlar ve zor şartlarda yetiştirmiş oldukları nitelikli insan gücünün kaybı anlamına gelmektedir. Bu çalışmada gelişmekte olan ülkelerde meydana gelen beşeri sermaye kaybının ekonomik sonuçları Türkiye örneği ile analiz edilmeye çalışılmıştır. Türkiye İstatistik Kurumu'nun (TÜİK) 2018 yılı verileri baz alındığında, her yıl yaklaşık 45 bin nitelikli işgücünün Türkiye'den göç ettiği görülmektedir. 45 bin nitelikli işgücünü yetiştirmenin Türkiye ekonomisine maliyeti yaklaşık olarak 2 milyar 115 milyon dolardır. Türkiye bir yıllık göç ile bu değeri gelişmiş ülkelere kaptırarak kendi ekonomik büyüme ve kalkınmasını sekteye uğratmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Beşeri Sermaye Göçü, Nitelikli İşgücü Kaybı, Türkiye, Beşeri Sermaye Kaybının Ekonomik Sonuçları

Economic Consequences of Human Capital Migration in Developing Countries: The Case of Turkey

Abstract

In the most general sense, human capital is qualified human power equipped with the knowledge and skills that can respond to the conditions, needs and expectations of the aging period. Attractive conditions in developed countries and push factors in developing countries cause tens of thousands of qualified people to migrate from developing countries to developed countries every year. This situation means the loss of qualified manpower that developing countries have trained under limited opportunities and difficult conditions. In this study, the economic consequences of the loss of human capital in developing countries have been tried

4st International Congress of Social Science, Innovation & Educational Technologies

to be analyzed with the example of Turkey. Based on the 2018 data of the Turkish Statistical Institute (TUIK), it is seen that approximately 45 thousand qualified labor force migrates from Turkey every year. The cost of raising 45 thousand qualified workforce to the Turkish economy is approximately 2 billion 115 million dollars. Turkey loses this value to developed countries with a one-year migration, interrupting its own economic growth and development.

Keywords: Human Capital Migration, Loss of Skilled Labor, Turkey, Economic Consequences of Loss of Human Capital

Giriş

Bilgi, iletişim ve ulaşım teknolojilerinde meydana gelen gelişmelerin etkisiyle uluslararası işgücü transferi küresel bir boyuta ulaşmıştır. İşgücü transferi, en genel anlamıyla, işgücünün sosyal, siyasal, ekonomik vb. birçok neden dolayısıyla bir ülkeden başka bir ülkeye göç etmesidir. Bu göç, işgücünün niteliğine bağlı olarak iki farklı şekilde gerçekleşmektedir. Birincisi; çeşitli bilgi, beceri ve yetenekler ile donatılmış nitelikli ve sağlıklı işgücünün yani beşeri sermayenin bulunduğu ülkeden daha iyi imkanlara sahip olan ülkelere gerçekleştirdiği beyin göçüdür. İkincisi; niteliksiz işgücünün arzı çok talebi az olan ülkelere arzı az talebi çok olan ülkelere göç etmesi şeklindedir.

Her iki göç türünde de göçü alan ve veren ülkeler birtakım avantaj ve dezavantajlar ile karşı karşıya gelmektedir. Ancak bunlardan birincisi, yani beşeri sermayenin gerçekleştirdiği beyin göçü, göç edilen (göçü alan) ülkede beşeri sermaye stoklarını artırması bakımından önemli pozitif sonuçları meydana getirirken göç eden (göçü veren) ülkede beşeri sermaye stoklarını azaltması bakımından ciddi negatif sonuçları meydana getirmektedir.

Durum böyle olunca üzerinde en çok durulan göç türü, yaygın olarak gelişmekte olan ülkelere gelişmiş ülkelere doğru meydana gelen beyin göçü olmuştur. Araştırmacılar özellikle beyin göçünün nedenleri ile gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelere beyin göçünün meydana getirdiği sonuçlar üzerinde durmuşlardır. Bu çalışmada ise gelişmekte olan ülkelere meydana gelen beşeri sermaye göçünün (kaybının) ekonomik sonuçları Türkiye örneği ile analiz edilmeye çalışılmıştır.

Beşeri Sermaye Göçünün Nedenleri

Beşeri sermayenin meydana getirdiği beyin göçünün birçok nedeni vardır. Bu nedenleri gelişmekte olan ülkelere bulunan itici nedenler ve gelişmiş ülkelere bulunan çekici nedenler olarak kategorize etmek mümkündür.

İtici nedenleri;

- Yaşam standartlarının düşük olması,
- Ekonomik istikrarsızlık,
- Düşük ücret politikaları,
- İşsizlik oranlarının yüksek olması,
- Vergi oranlarının yüksek olması,
- Sosyal hakların zayıf olması,
- İşgücünün gelecek kaygısı taşıması,
- Siyasi istikrarsızlık, siyasetin (kayırmacılığın) iş hayatına girmesi,
- Bilimsel gelenek ve kültürün yeterince oturmamış veya gelişmemiş olması,
- Bilim-teknoloji ve ar-ge faaliyetlerine gereken önemin verilmemesi,
- Fikir üretimi ve buluşların desteklenmemesi,
- Eğitime gereken önemin verilmemesi,
- Eğitimde fırsat eşitliğinin hakim olmaması,
- Eğitime gereken harcamaların ve yatırımların yapılmaması,
- İşgücü yetiştirme politikasında arz-talep dengesinin gözetilmemesi,
- Özgürlük ortamının istenilen düzeyde tesis edilmemiş olması vb. şeklinde sıralamak mümkündür.

Çekici nedenleri ise;

- Yaşam standartlarının yüksek olması,
- Siyasi ve ekonomik istikrarın sağlanmış olması,
- Yüksek ücret politikalarının benimsenmesi,
- Vergi oranlarının düşük olması,
- Sosyal hakların güçlü olması,
- İşsizlik oranlarının düşük olması,
- Nitelikli bir eğitim için gereken harcamaların ve yatırımların ihmal edilmemesi,
- İşgücü yetiştirme politikasında arz-talep dengesinin gözetilmesi,
- Zengin bir bilimsel gelenek ve kültür atmosferinin hakim olması,
- Bilim-teknoloji ve ar-ge faaliyetlerine önem verilmesi,
- Fikir üretimi ve buluşların desteklenmesi,
- Nitelikli işgücü ihtiyacının yüksek olması,
- Entelektüel özgürlüğün önemsenmesi vb. şeklinde sıralamak mümkündür (Berber, 1998, s. 167; Kaya, 2009, s. 21-22).

4st International Congress of Social Science, Innovation & Educational Technologies

Diğer taraftan kalkınmasını gerçekleştirmiş olan gelişmiş ülkelere bakıldığında, bu ülkelerde nüfus artış hızının bir hayli yavaşladığı görülmektedir. Bu durum ülkede nüfusun yaşlanmasına yol açmaktadır. Yaşlanan nüfusun hızla değişen ve gelişen koşullara uyum sağlaması, yeni teknolojileri benimsemesi ve üretim sürecine aktif ve verimli bir şekilde katılması çoğu zaman mümkün olmamaktadır (Atik, 2006, s. 23; İlkay, 2019, s. 135-136).

Bilgi, teknoloji ve inovasyonların ortaya konulmasında, verimlilik ve üretkenlik artışında, ekonomik büyüme ve kalkınmada, katma değeri yüksek ürün ve hizmet ortaya koymada, küresel rekabette güç ve başarı sahibi olmada ve elde edilen güç ve başarının sürdürülebilirliğinde beşeri sermayenin katalizör görevi üstlendiğinin farkında olan gelişmiş ülkeler, özellikle gelişmekte olan ülkelerdeki nitelikli, sağlıklı, genç ve dinamik nüfusu yani beşeri sermayeyi beyin göçü kanalıyla kendi ülkelerine çekmeye çalışmışlardır. Beyin göçü, beşeri sermayeye en kısa yoldan ve en düşük maliyetle ulaşmanın yolu olduğu için nüfusun yaşlanmasına paralel olarak giderek artan ölçüde nitelikli insan gücüne ihtiyaç duyan gelişmiş ülkelerin dikkatini çekmiştir.

Gelişmiş ülkelerin beşeri sermaye sahibi insanlara kapılarını sonuna kadar açtığı ve vatandaşlık için her türlü imkanları sunduğu bilinen bir gerçektir (Peran, 2005, s. 30). Bu durum, her yıl on binlerce nitelikli insanın gelişmekte olan ülkelere gelişmiş ülkelere göç etmesine yol açmaktadır. Böylece gelişmekte olan ülkeler, kısıtlı imkanlar ve zor şartlarda yetiştirdikleri nitelikli insan gücünün bir kısmını gelişmekte olan ülkelere kaptırmış olurlar (Gürak, 2006, s. 343). Bu durum, gelişmekte olan ülkeler ve gelişmiş ülkeler için birtakım avantaj ve dezavantajlar meydana getirirse de esasında, büyük oranda gelişmekte olan ülkelerin aleyhine, gelişmiş ülkelerin ise lehine sonuçları meydana getirmektedir.

Beşeri Sermaye Kaybı Olarak Beyin Göçünün Avantaj ve Dezavantajları

Beyin göçü alan gelişmiş ülkelerin elde ettiği avantajlar şu şekildedir: (1) Gelişmiş ülkeler, ihtiyaç duydukları nitelikli, sağlıklı, genç ve dinamik nüfusu en kısa yoldan ve en az maliyetle elde etmiş olurlar. (2) Hiçbir yetiştirme maliyetine katlanmadan beyin göçü ile elde edilen nitelikli işgücü, gelişmiş ülkelerin beşeri sermaye stoklarını artırmış olur. (3) Beşeri sermaye stoklarındaki artış, üretimde sürekliliği sağlayarak verimlilik artışını meydana getirir. (4) Gelişmiş ülkeler, elde ettikleri beşeri sermaye aracılığıyla, küresel piyasalarda rekabet edebilecek inovatif ürün ve hizmetler ortaya koyarlar. Bu durum, gelişmiş ülkelerin hem ekonomik büyüme ve kalkınmalarını sürdürülebilir kılmaya hem de küresel rekabette sahip oldukları güçlü konumlarını sağlamlaştırmaya olanak sağlar.

4st International Congress of Social Science, Innovation & Educational Technologies

Gelişmiş ülkelerin beyin göçü yoluyla ithal ettiği beşeri sermayenin meydana getirdiği dezavantajlar ise şu şekildedir: (1) Göçlerden sonra sosyal ve kültürel uyum ya da bütünleşme problemleri yaşanabilmektedir (Gürak, 2006, s. 349). (2) Beşeri sermayenin ihtiyaç duyulandan fazla ithal edilmesi durumunda emeğin arz-talep dengesi bozulmakta ve buna bağlı olarak nüfus baskısı artmaktadır. Bu durum sosyal, ekonomik ve siyasi sorunların ortaya çıkmasına yol açabilmektedir. Ancak bahsedilen bu sorunlar gelişmiş ülkelerin sahip olduğu dinamikler ve nitelikli insan gücü söz konusu olduğunda üstesinden gelinmeyecek sorunlar değildir.

Gelişmekte olan ülkelere doğru gerçekleşen beyin göçünün sonuçları her zaman olumsuz değildir. Gelişmekte olan ülkelerin verdiği beyin göçü, gelişmekte olan ülkeler için birtakım avantajları da beraberinde getirmektedir. Bu avantajlar şu şekildedir: (1) İşsizlik oranında azalma meydana gelir. Bu durum, gelişmekte olan ülkelerdeki istihdam sorunlarını nispeten hafifletirken, yerli sermaye-işçi oranını yükseltmektedir. (2) Gelişmiş ülkelere doğru döviz transferinin yolu açılır. Bu durum, gelişmekte olan ülkelere kıt bulunan döviz kaynaklarını artırarak ihtiyaç duyulan araç ve gereçlerin ithalatı için finans sağlar. (3) Gelişmiş ülkelere göç eden kişiler, nadir olarak görülsede, kendi ülkelerine dönmektedirler. Yani tersine beyin göçü meydana gelebilmektedir. Tersine beyin göçü, gelişmiş ülkelerde edinilen teknolojik ve örgütsel becerilerin gelişmekte olan ülkelere taşınması açısından önem taşımaktadır (Berber, 1998, s. 235; Gürak, 2006, s. 343-344).

Kısaca, gelişmiş ülkelere göç eden kişiler kazandıkları gelirin bir kısmını kendi ülkelerine gönderiyorlarsa, bu ülkelerin gelişmiş iş ve teknoloji olanaklarını kendi ülkelerine taşıyorlarsa, yaşadıkları ülkeler ile ticari bağların güçlenmesine destek oluyorsa ve bir süre sonra kendi ülkelerine dönerek gelişmiş ülkelerde edindikleri bilgi, beceri, birikim ve deneyimleri kendi ülkelerinin gelişmesi için kullanıyorlarsa, bu durumda beyin göçünün olumlu etkilerinden söz etmek mümkün olacaktır (Kaynak, 2007, s. 316).

Gelişmekte olan ülkelerin ihraç ettikleri beyin göçü nedeniyle karşı karşıya geldikleri dezavantajlar ise şunlardır: (1) Gelişmekte olan ülkeler sahip oldukları beşeri sermayenin bir kısmını kaybetmiş olurlar. (2) Bu kayıp, işgücünün nitelikli hale gelmesi için doğumdan itibaren eğitim, sağlık, beslenme vb. alanlara yapılan yatırımlardan herhangi bir karşılık ya da dönüt alınmamasına yol açmaktadır (Seyidoğlu, 2001, s. 752). (3) Bu durum, beşeri sermayenin oluşması ve gelişmesi için yapılan yatırımların maliyetinin gelişmekte olan ülkelere kalmasına, yatırımların getirisinin ise ithal eden gelişmiş ülkelere geçmesine neden olmaktadır (Gençoğlu, 2006, s. 58). Kısaca, gelişmekte olan ülkeler zor şartlarda ve büyük

4st International Congress of Social Science, Innovation & Educational Technologies

maliyetlerle yetiştirdikleri nitelikli işgücünü gelişmiş ülkelere -bir bakıma hibe olarak- transfer ederek kıt kaynaklarını israf etmiş olurlar (Şimşek, 2006, s. 123). (4) Sonuç olarak beşeri sermayede meydana gelen kayıp, beşeri sermaye aracılığıyla oluşan pozitif sonuçların (bilgi-teknoloji-inovasyon üretimi, verimlilik ve üretkenlik artışı, ekonomik büyüme ve kalkınma, küresel rekabette güç sahibi olma vb. gibi) ortaya çıkmamasına veya yavaşlamasına neden olmaktadır.

Berber ve Zabun (2017) beyin göçünün farklı bir formu olarak “fiziksel olmayan beyin göçüne” dikkat çekmişlerdir. Akademik çalışmaların uluslararası yayına dönüştürülmesi ve bu yayınların prestijli indekslerde taranan dergilerde yayımlanması fiziksel olmayan beyin göçüne örnek teşkil etmektedir. Dünya genelinde yapılan bilimsel çalışmaların bu indekslerde taranan dergilerde yayımlanması, neredeyse bir zorunluluk haline gelmiştir. Gerek Türkiye’de gerekse dünyanın diğer ülkelerinde üretilen bilgilerin neredeyse tamamı bu yayınlar aracılığıyla küreselleşmenin aktif aktörlerine (ABD ve İngiltere gibi) hazır bir şekilde -üstelik İngilizce olarak- sunulmaktadır. Bu durum, bu çalışmaları yapan bilim insanlarının fiziki olarak bu ülkelere gitmelerine gerek kalmadan ürettikleri bilgiyi bu ülkelere hazır olarak sunmaları bakımından fiziksel beyin göçünden nicelik ve nitelik olarak daha fazla önem arz etmektedir.

Türkiye’de Meydana Gelen Beşeri Sermaye Göçü ve Ekonomik Sonuçları

TÜİK’in 2018 yılı uluslararası göç verilerine göre, Türkiye’den göç eden kişi sayısı 323.918’dir. Göç edenlerden 25 yaş ve üstü olanların sayısı ise 223.480’dir (TÜİK, 2018c). TÜİK’in 2018 yılı eğitime katılım verilerine göre, Türkiye’de 25 yaş ve üstü nüfusta en az üniversite mezunu olanların oranı %19,9’dur (TÜİK, 2018d). Türkiye’den göç eden nüfusun profili Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1. Göç Eden Nüfusun Profili (2018)

	Göç eden kişi sayısı	25 yaş ve üstü olanların sayısı	25 yaş ve üstü nüfusta en az üniversite mezunu olanların oranı (%)	Göç eden nitelikli insan (en az üniversite mezunu) sayısı
Nüfus	323.918	223.480	19,9	44472,52

TÜİK’in 2018 yılı sağlık harcamaları verilerine göre, Türkiye’de kişi başına yapılan sağlık harcamaları 430 dolardır (TÜİK, 2018b). Sağlık harcamaları ile ilgili bilgiler Tablo 2’de sunulmuştur.

Tablo 2. Sağlık Harcamaları (2018)

	Kişi başına yapılan sağlık harcamaları (ABD \$)	İstihdama/üretim katılıma katılmaya hazır (ortalama olarak) yaş	25 yaşına kadar kişi başına yapılan sağlık harcamaları (ABD \$)
Sağlık	430	25	10.750

Türkiye İstatistik Kurumu'nun (TÜİK) 2018 yılı eğitim harcamaları verilerine göre, Türkiye'de öğrenci başına yapılan eğitim harcamalarının kademelere göre dağılımı; okul öncesi 1.826 dolar, ilkokul 1.421 dolar, ortaokul 1.513 dolar, ortaöğretim 2.321 dolar ve yükseköğretim 3.493 dolar olarak belirlenmiştir (Yükseköğretim için açık öğretim öğrencileri hesaba dahil edilmemiştir.) (TÜİK, 2018a). Eğitim harcamaları ile ilgili veriler Tablo 3'te sunulmuştur.

Tablo 3. Eğitim Harcamaları (2018)

	Eğitim kademeleri	Öğrenci başına yapılan eğitim harcamaları (ABD \$)	Eğitim süresi (yıl)	Eğitim kademeleri süresince öğrenci başına yapılan eğitim harcamaları (ABD \$)	Eğitim süresince öğrenci başına yapılan toplam eğitim harcamaları (ABD \$)
Eğitim	Okul öncesi	1.826	1	1.826	36.818
	İlkokul	1.421	4	5.684	
	Ortaokul	1.513	4	6.052	
	Ortaöğretim	2.321	4	9.284	
	Yükseköğretim	3.493	4	13.972	

Eğitim, sağlık ve göçe ilişkin verilerin birbirleriyle olan bağlantılarını ve ortaya çıkan sonucu görmek için Tablo 4'i incelemekte fayda vardır.

Tablo 4. Eğitim, Sağlık ve Beşeri Sermaye Göçünün Bağlantısı (2018)

Eğitim süresince öğrenci başına yapılan toplam eğitim harcamaları (ABD \$)	25 yaşına kadar kişi başına yapılan sağlık harcamaları (ABD \$)	Bir kişiye 25 yaşına kadar yapılan eğitim ve sağlık harcamaları toplamı (ABD \$)	25 yaş ve üstü nüfusta göç eden nitelikli insan (en az üniversite mezunu) sayısı	Göç eden nitelikli insan gücünün toplam maliyeti (ABD \$)
36.818	10.750	36.818 + 10.750 = 47568	44472,52	47568*44472,52 = 2.115.468.831

Bu veriler incelendiğinde Türkiye’de okul öncesinden yükseköğretime kadar geçen 17 yıllık süre zarfında öğrenci başına yapılan toplam eğitim harcamalarının 36.818 dolar olduğu görülmektedir. En az üniversite mezunu olanların istihdama/üretime katılım yaşı ortalama olarak 25 kabul edildiğinde 25 yaşına kadar kişi başına yapılan toplam sağlık harcamalarının ise 10.750 dolar olduğu görülmektedir. Diğer taraftan Türkiye’den göç eden 25 yaş ve üstü nüfusun %19,9’unun en az üniversite mezunu olduğu göz önünde bulundurulduğunda bir yılda 44472,52 nitelikli insanın göç ettiği görülmektedir. Bu durumda istihdama/üretime katılım sağlayana kadar -ortalama olarak 25 yaşına kadar- bir kişiye yapılan eğitim ve sağlık harcamalarının toplamı 47.562 dolara tekabül etmektedir. Bu sayı, 25 yaşına kadar eğitim ve sağlık harcamalarından faydalandıktan sonra göç eden 44472,52 kişi sayısı ile çarpıldığında ortaya 2.115.468.831 dolar gibi ciddi bir meblağ çıkmaktadır.

Türkiye’nin 25 yılda yetiştirmeye çalıştığı nitelikli işgücünün eğitim ve sağlık harcamaları toplamı olan bu meblağ, bir yıllık göç ile heba olmaktadır. 2 milyar 115 milyon dolarlık bu değer, Türkiye’deki toplam eğitim harcamalarının %4,6’sına (TÜİK, 2018a) sağlık harcamalarının %5,7’sine (TÜİK, 2018b) ve ar-ge harcamalarının %25’ine (TÜİK, 2018e) karşılık gelmektedir. Eğitim kademelerine göre yapılan toplam harcamaların okul öncesinde 2 milyar 823 milyon dolar, ilkokulda 7 milyar 428 milyon dolar, ortaokulda 8 milyar 530 milyon dolar, ortaöğretimde 13 milyar 212 milyon dolar ve yükseköğretimde 13 milyar 705 milyon dolar (TÜİK, 2018a) olduğu gözler önüne serildiğinde, hiçbir getirisi olmadan bir yıllık beyin göçü ile gelişmiş ülkelere hibe edilen 2 milyar 115 milyon dolarlık kaybın değeri daha iyi kavranacaktır.

Nitekim kaybedilen bu değer, okul öncesine yapılan toplam harcamaların %74,9’unu, ilkokul için yapılan toplam harcamaların %28,4’ünü, ortaokul için yapılan toplam harcamaların %24,7’sini, ortaöğretim için yapılan toplam harcamaların %16’sını ve yükseköğretim için yapılan toplam harcamaların %15,4’ünü karşılayacak miktardadır.

Diğer taraftan beşeri sermayenin gelişimi için belirtilen eğitim ve sağlık harcamalarına, beslenme ve giyinme gibi ilave harcamalar eklendiğinde ve bu göçlerin her yıl gerçekleştiği düşünüldüğünde, Türkiye örneğinden hareketle, gelişmekte olan ülkelerde nitelikli işgücü göçünün ortaya çıkaracağı tablonun vahameti daha iyi anlaşılacaktır.

Sonuç

Beşeri sermayenin önemi, T.C. Kalkınma Bakanlığı'nın Onuncu Kalkınma Planı'nda şu şekilde belirtilmiştir: "21. Yüzyıl, nitelikli insan gücünü yetiştirmenin yanında küresel ölçekte bu insanları kendine çekebilene, bu gücü doğru ve yerinde değerlendiren, küresel bilgiyi kullanarak yeni bilgiler üretebilen, bilgiyi ekonomik ve sosyal faydalara dönüştürebilen, bu süreci bilgi ve iletişim teknolojileri ile bütünleştirebilen, insan odaklı kalkınma anlayışını benimseyen ülkelerin yüzyılı olacaktır." (T.C. Kalkınma Bakanlığı, 2013, s. 12).

Beşeri sermaye en genel anlamıyla yaşınlan dönemin koşullarına, ihtiyaçlarına ve beklentilerine cevap verebilecek bilgi ve beceriler ile donatılmış nitelikli insan gücüdür. Gelişmiş ülkelerdeki cazip koşullar ve gelişmekte olan ülkelerdeki itici faktörler her yıl on binlerce nitelikli insanın gelişmekte olan ülkelere göç etmesine yol açmaktadır. Bu, gelişmekte olan ülkelerin kısıtlı imkanlar ve zor şartlarda yetiştirmiş oldukları nitelikli insan gücünün kaybı anlamına gelmektedir.

Bilgi, teknoloji ve inovasyonların ortaya konulmasında, verimlilik ve üretkenlik artışında, ekonomik büyüme ve kalkınmada, katma değeri yüksek ürün ve hizmet ortaya koymada, küresel rekabette güç ve başarı sahibi olmada ve elde edilen güç ve başarının sürdürülebilirliğinde beşeri sermayenin katalizör görevi üstlendiğinin farkında olan gelişmiş ülkeler, özellikle gelişmekte olan ülkelerdeki nitelikli, sağlıklı, genç ve dinamik nüfusu yani beşeri sermayeyi beyin göçü kanalıyla kendi ülkelerine çekmeye çalışmışlardır. Beyin göçü, beşeri sermayeye en kısa yoldan ve en düşük maliyetle ulaşmanın yolu olduğu için nüfusun yaşlanmasına paralel olarak giderek artan ölçüde nitelikli insan gücüne ihtiyaç duyan gelişmiş ülkelerin dikkatini çekmiştir.

Sonuç olarak beşeri sermayede meydana gelen kayıp, beşeri sermaye aracılığıyla oluşan pozitif sonuçların (bilgi-teknoloji-inovasyon üretimi, verimlilik ve üretkenlik artışı, ekonomik büyüme ve kalkınma, küresel rekabette güç sahibi olma vb. gibi) ortaya çıkmamasına veya yavaşlamasına neden olmaktadır. Kısaca gelişmekte olan ülkeler, gelişmiş ülkelere ihtiyaç duydukları nitelikli, sağlıklı, genç ve dinamik nüfusu -neredeyse hiçbir karşılığı olmadan- ihraç ederek kendi ekonomik büyüme ve kalkınmalarını sekteye uğratmak pahasına, gelişmiş ülkelerin ekonomilerini finanse etmiş olurlar.

Türkiye'nin 25 yılda yetiştirmeye çalıştığı nitelikli işgücünün eğitim ve sağlık harcamaları

4st International Congress of Social Science, Innovation & Educational Technologies

toplamı olan 2.115.468.831 dolar, bir yıllık göç ile heba olmaktadır. 2 milyar 115 milyon dolarlık bu değer, Türkiye'deki toplam eğitim harcamalarının %4,6'sına (TÜİK, 2018a) sağlık harcamalarının %5,7'sine (TÜİK, 2018b) ve ar-ge harcamalarının %25'ine (TÜİK, 2018e) karşılık geldiği düşünüldüğünde kaybın ciddiyeti daha iyi anlaşılacaktır.

Kaynaklar

- Atik, H. (2006). *Beşeri sermaye, dış ticaret ve ekonomik büyüme*. Bursa: Ekin.
- Berber, Ş. & Zabun, B. (2017, Şubat). *Küreselleşmenin itici gücü olarak beyin göçü*. Uluslararası Canik Göç Sempozyumu'nda sunulmuş bildiri, Sinop.
- Berber, Ş. (1998). *Beşeri sermaye kaybı olarak beyin göçü ve Türkiye*. Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Gençoğlu, P. (2006). *Ekonomik gelişmede beşeri sermayenin rolü ve Türkiye: ampirik bir analiz*. Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.
- Gürak, H. (2006). *Ekonomik büyüme ve küresel ekonomi*. Bursa: Ekin.
- İlkay, S. Ç. (2019). *Beşeri sermaye ile uluslararası rekabet gücü arasındaki ilişki: Türkiye ve seçilmiş diğer G20 ülkeleri üzerine bir analiz*. Doktora Tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.
- Kaya, M. (2009). *Beyin göçü/entellektüel sermaye erozyonu, bilgi çağıının gönüllü göçerleri: beyin gurbetçileri*. *Eğitim-Öğretim ve Bilim Araştırma Dergisi*, 5(13), 14-29.
- Kaynak, M. (2007). *Kalkınma iktisadı*. Ankara: Gazi.
- Peran, T. (2005). *Beşeri sermaye yatırımlarından eğitim ve sağlık harcamalarının kalkınmaya etkileri ve Türkiye*. Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Seyidoğlu, H. (2001). *Uluslararası iktisat: teori, politika ve uygulama*. İstanbul: Güzem.
- Şimşek, M. (2006). *Beşeri sermaye ve beyin göçü kapsamında Türkiye: karşılaştırmalı bir analiz*. Bursa: Ekin.
- T.C. Kalkınma Bakanlığı (2013). *Onuncu kalkınma planı (2014-2018)*. <https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2018/11/Onuncu-Kalk%C4%B1nma-Plan%C4%B1-2014-2018.pdf> sayfasından erişilmiştir.
- TÜİK. (2018a). *Eğitim harcamaları istatistikleri*. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Egitim-Harcamalari-Istatistikleri-2018-30588> sayfasından erişilmiştir.
- TÜİK. (2018b). *Sağlık harcamaları istatistikleri*. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Health-Expenditure-Statistics-2018-30624> sayfasından erişilmiştir.

TÜİK. (2018c). *Uluslararası göç istatistikleri.*

<https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Uluslararası-Goc-Istatistikleri-2018-30711>

sayfasından erişilmiştir.

TÜİK. (2018d). *Eğitim istatistikleri, istatistiklerle kadın.*

<https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Kadin-2020-37221> sayfasından

erişilmiştir.

TÜİK. (2018e). *Araştırma-geliştirme faaliyetleri araştırması.*

[https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Arastirma-Gelistirme-Faaliyetleri-Arastirmasi-](https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Arastirma-Gelistirme-Faaliyetleri-Arastirmasi-2018-30572)

2018-30572 sayfasından erişilmiştir.